ÑAPA
Weekendbijlage van dagblad Amigoe
zaterdag 31 oktober 2015

60 jaar geleden

Eerste Koninklijk bezoek Nederlandse Antillen

Pagina 12 & 13

Inhoud

Voorpagina 1
Inhoud 2
Uitgelicht 3
Gezondheid 4
Advertorial 5
Literatuur 6 & 7
Nos kushina krioyo 8 & 9
Historische medische serie 10
Eten & drinken 11
Koninklijk bezoek 1955 12 & 13
Recht 14
Puzzels 15
Reizen 16

Foto van de week.

Tijdens het planten water geven, zag Deanna West deze sprinkhaan op haar mini-Zamia en dacht direct: 'green on green'.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com.

Colofon

BLADMANAGER Linda van Eekeres
email: napa@amigoe.com
telefoon: 7672000

CORRECTIE Ari Manse

VORMGEVING Wendela Ataliede
Oscar Vanegas

Aan deze Ñapa werkten mee:

Evert Bongers
Monique Casimiri
Jeannette van Ditzhuijzen
Fred de Haas
Lennart Huijsen
Brede Kristensen
Judice Ledeboer
Milangela Plate
Nelly Rosa
Elton Sint Jago
May Voges
Miriam de Windt
Ken Wong

Thuis.

Knuffel Antilliaan

Monique Casimiri

In Nederland hebben we al jaren een knuffel Marokkaan. Kennelijk hadden we die nodig als tegengeluid van alle negativiteit die er heerst rondom Marokkanen. Je kunt het woord Marokkaan niet in de mond nemen of iemand in het gesprek heeft wel iets negatiefs meegemaakt met een Marokkaan. Soms niet persoonlijk, maar er is altijd wel een buurman, buurvrouw of familielid te noemen die een minder prettige ervaring heeft met een Marokkaan.
Dus Nederland had een tegengeluid nodig en die kreeg het in de vorm van Ali B. Een rapper, maar wel één met een klein hartje die een hoog aaibaarheidsgehalte had en toen hij ook nog de toenmalige koningin Beatrix een kus gaf in het openbaar kon hij niets meer fout doen. De eerst knuffel allochtoon was geboren. Naast Ali B hebben we ook Jörgen Raymann in de armen gesloten. Hij heeft nooit het predicaat van knuffel Surinamer gekregen, maar in feite is het wel zo. Hoewel de Surinamers na de komst van de Marokkanen in Nederland minder als bedreigende bevolkingsgroep werden gezien, kwamen ze toch nog regelmatig negatief in het nieuws. Het zullen wel Surinamers zijn geweest, werd er nog regelmatig gezegd. Met zijn alter ego Tante Es heeft hij de weg geopend voor een positieve kijk op Surinamers. Dat hij daarbij de Antillianen op een zijspoor meeneemt is mooi meegenomen, maar nog niet genoeg. De Antillianen hebben recht op hun eigen knuffel Antilliaan. Voor de algemene beeldvorming en zeker om deze een positieve boost te geven. Er komt te vaak negatief nieuws van de eilanden. Maar wie kan deze rol nu het beste vertolken? Ik vind Jandino Asporaat persoonlijk een heel goede kanshebber. Geboren op Curaçao, opgegroeid in Buena Vista, doet het goed op de Nederlandse televisie. Hij presenteert menig programma en is groot geworden door stand-up comedy. Nu we veel vluchtelingen mogen ontvangen in Nederland zijn de schijnwerpers niet meer zo scherp gericht op de Marokkanen, Antillianen of Surinamers. De schuldigen van veel ellende zijn nu de Syriërs. Je kunt geen nieuwskanaal aanzetten of je hoort een Nederlander zijn beklag doen over de Syriërs of andere vluchtelingen. Dus er is ook een knuffel vluchteling nodig.
Ik ben daar voor, maar eerst die knuffel Antilliaan. Nu vind ik Jandino nog steeds een goede kandidaat, alleen zijn alter ego Judeska. Ik ben daar eigenlijk een beetje bang van. Natuurlijk heeft ze de lachers op haar hand, en het is overduidelijk dat het een persiflage is op de werkelijkheid. Maar toch. Ik zie haar zo bij een snèk staan als ik iets wil bestellen. Ik zou spontaan vergeten waar ik voor kwam. Ik wil haar liever 's nachts niet tegenkomen. Zodra zij gaat praten kruip ik het liefst even weg achter een boompje. Wellicht kan zij eens praten met al die Nederlanders die de vluchtelingen niet zo zien zitten. Met haar postuur en voorkomen zal geen mens een tegengeluid durven geven en kan ik mijn beeldvorming misschien een beetje bijstellen en wat meer van haar gaan houden. In de hoop dat ze een hoger liefgehalte krijgt, zodat ik Jandino kan omdopen tot knuffel Antilliaan.

Uitgelicht.

Boy Dap in het zonnetje

Componist, muzikant, zanger en veelvuldig Rei di Tumba Anselmus 'Boy' Dap werd afgelopen zondag tijdens zijn 82e verjaardag in het zonnetje gezet. Tevens werd bekendgemaakt dat er met zijn repertoire 9 januari een gratis concert zal worden gegeven op het Brionplein met vele bekende arrangeurs en zangers. Het initiatief van het eerbetoon komt van Fundashon Bon Intention en de MCB.

Foto's: **Edsel Sambo** en **Ken Wong**

Mens & Psyche.

Automutilatie

Automutilatie wordt ook wel (opzettelijke) zelfverwonding, zelfverminking, zelfbeschadiging of zelfdestructief gedrag genoemd en komt veelvuldig voor in de kinder- en jeugdpsychiatrie.

Tekst: **Milangela Plate**

Dit gedrag leidt tot letsel, verandering of vernietiging van de huid of het lichaam zonder dat er sprake is van een bewuste suïcidale intentie. Personen die herhaaldelijk automutileren, vormen echter een risicogroep voor het ontwikkelen van suïcidaal gedrag: ongeveer 10 procent van hen pleegt uiteindelijk zelfmoord.

Er zijn veel verschillende manieren waarop mensen zichzelf schade toebrengen. De meest voorkomende vorm van automutilatie in de (jeugd-)psychiatrie is de oppervlakkige of matige automutilatie door snijden of krassen (met een mes, glasscherf, schaar, passer, scheermesje of stanleymes), krabben, branden van de huid, wonden openkrabben, prikken met naalden, breken van botten en zichzelf slaan. Er kan bij automutilatie zelfs sprake zijn van gedrag dat leidt tot zeer ernstige verwondingen, zoals castratie of amputatie.

zelfbeschadiging

Er kunnen verschillende redenen zijn waarom iemand zichzelf beschadigt. Hier staan we even stil bij de emotionele spanningen als oorzaak van automutilatie.
Het kan zijn dat de betreffende persoon zoveel emoties ervaart dat hij zich erdoor overspoeld voelt en/of niet weet hoe uiting te geven aan deze veelheid of hevigheid aan emoties, anders dan door zichzelf te beschadigen. Na de automutilatie is de spanning verdwenen. De gevoelens van boosheid (op zichzelf en anderen), angst, eenzaamheid, verdriet nemen af en de persoon voelt zich beter.
Bij sommigen is het omgekeerde waar; emotionele spanningen zijn zo groot geworden dat ze leiden tot een toestand van leegte of depersonalisatie (verdoofd, onwerkelijk of los van zichzelf voelen). Het is op dat moment dat de persoon zichzelf gaat verwonden ofwel pijnigen in een poging weer het gevoel te hebben dat men bestaat. De lichamelijke pijn leidt af van de psychische pijn, die voor hen veel moeilijker te verdragen is. Echter, de dag erna komen gevoelens van teleurstelling, beschaamd zijn of zich schuldig voelen.
Automutilatie begint in de meeste gevallen in de pubertijd. Veel tieners beginnen, vanuit een opwelling met zelfbeschadiging, bijvoorbeeld snijden, maar merken vervolgens dat het ontzettend moeilijk is om er weer mee te stoppen. Bij het snijden geven de hersenen namelijk een kortstondig gevoel van opluchting, waardoor de onderliggende emotionele spanning zich weer opbouwt, gaan de hersenen snakken naar de 'verlichting' door het snijden.
Ondanks dat het gedrag een functie heeft, ondervindt de persoon die automutileert ook veel last van zijn eigen gedrag. De last die hij zelf ondervindt is zowel praktisch als psychisch van aard. Mensen die bijvoorbeeld veelvuldig in hun armen snijden, hebben veel en duidelijke littekens. Zij kiezen er vaak voor om, ondanks warmte, hun armen te bedekken door het dragen van kleding met lange mouwen. Daarnaast hebben zij vaak te kampen met schaamte- en schuldgevoelens ten aanzien van zichzelf en/of anderen.

Risicogroepen

In de literatuur worden verschillende risicogroepen genoemd, waarbij sprake is van een verhoogde kans tot automutileren. Dit zijn mensen met een psychiatrische aandoening zoals schizofrenie, borderline persoonlijkheidsstoornis, depressie, stoornis in impulscontrole of een verstandelijke beperking. Maar ook kinderen en jongeren bij wie sprake is van een instabiele gezinssituatie, emotionele verwaarlozing, seksueel misbruik, gepest worden, een hechtingsstoornis, laag zelfbeeld of een combinatie van deze factoren vormen een risicogroep. Opvallend is voorts dat zelfbeschadigend bedrag veel meer voorkomt bij meisjes.

Signaal psychische pijn

De zelfverwonding is zelden bedoeld om medelijden op te wekken of om anderen te laten schrikken. Automutilatie is veeleer een uiting van psychisch lijden. Bijna alle mensen die automutileren hebben ooit zeer pijnlijke of schokkende ervaringen meegemaakt die sterke gevoelens van angst, pijn, schuld, woede of hulpeloosheid hebben opgewekt. Denk hierbij aan misbruik, verwaarlozing, vernedering of het verliezen van een dierbare. Daarbij hadden zij destijds ook nog eens het gevoel dat ze met hun problemen nergens naartoe konden of niet werden gehoord of begrepen. De gebeurtenissen blijven zodoende onverwerkt en blijven hen achtervolgen, totdat de persoon er een uitlaatklep voor vindt en in dit geval is dat via automutilatie.
Jongeren, maar ook volwassenen, die zichzelf beschadigen zenden met dit gedrag dus een signaal uit. Als betrokkenen (hetzij ouders, partners, eerste hulp medewerkers of andere hulpverleners) dit signaal negeren of hier anderszins negatief op reageren, zal de persoon bevestigd worden in zijn negatief zelfbeeld, wat weer kan uitmonden in spanningsopbouw en (verhoogde) neiging tot automutilatie.

De omgeving dient vooral contact te maken met degene die zichzelf beschadigt, of het nou om een jongere of een volwassene gaat. Vanuit dit contact kan men de persoon ondersteunen. Het leren omgaan met zelfbeschadiging is doorgaans een lange weg, die gekenmerkt wordt door vallen en opstaan. De sleutel ligt in het leren herkennen, erkennen en reguleren van emoties. Hierbij is het belangrijk dat iemand zichzelf leert kennen en gaat begrijpen waar het eigen gedrag vandaan komt, maar ook dat iemand zichzelf belangrijk genoeg gaat vinden om goed voor zichzelf te zorgen, kortom dat iemands zelfkennis en eigenwaarde groeit.
Het stoppen met zelfbeschadiging lukt alleen als iemand zelf kiest om hiermee te stoppen en vervolgens (alternatieve) vaardigheden leert om te kunnen omgaan met gevoelens.

Milangela Plate is gerontoloog/psycholoog. Psychologisch Adviesbureau Take Care B.V.
Email: milangela.plate@takecare.cw

Curaçao Lions Club viert 70 jaar 'community service'

Seminar met John C. Maxwell van Intentional Living

De Curaçao Lions Club die bijna tachtig leden telt, viert volgend jaar in februari haar zeventigjarig bestaan. In kader van haar zeventigjarig bestaan heeft de club besloten om eens af te wijken van de traditionele activiteiten door een leiderschapsseminar te organiseren met niemand anders dan John C. Maxwell.

De serviceclub staat bekend om activiteiten als Bon Bisinja, Senior Citizen Day, Blood Donor Drive en nog veel meer. Om al deze activiteiten te financieren houdt de club al jaren verschillende fondsenwervingsactiviteiten, zoals de bekende Carnaval Party. Het leiderschapsseminar is een uniek evenement dat in samenwerking met Living Leadership Foundation wordt georganiseerd.

John C. Maxwell heeft met meerdere boeken een nummer 1-notering gehaald op de New York Times bestsellerslijst. De schrijver, coach en spreker heeft al meer dan 25 miljoen boeken verkocht en is uitgeroepen tot de meest invloedrijke leider op het gebied van business door de American Management Association (AMA). In 2014 werd hij verkozen tot 's werelds meest invloedrijke leiderschapsexpert door de tijdschriften Business Insider en INC. magazine.
Daarnaast heeft hij ook verschillende prijzen in ontvangst mogen nemen, zoals de Moeder Theresa Prijs voor 'Global Peace and Leadership' en de prestigieuze prijs 'World Changer' van het netwerk 'Luminary Leadership'. De verschillende organisaties van John Maxwell (John Maxwell Company, John Maxwell Team en EQUIP) hebben gezamenlijk al meer dan 5 miljoen leiders getraind in 188 landen.
Gedurende de afgelopen veertig jaar heeft John Maxwell ernaar gestreefd om een toegevoegde waarde te leveren aan anderen en heeft hun geleerd om gehoor te geven aan de roeping om met daadkracht te leiden. Nu heeft hij zijn jarenlange ervaring gebundeld in een proces dat hij omschrijft als 'de enige manier om een leven te leiden dat zowel van belang als succesvol is': Intentional Living.

> **"When you get right down to it, intentional living is about living your best story."**
>
> *John C. Maxwell*

Intentional Living
In zijn pas verschenen boek, 'Intentional Living: Choosing a Life That Matters', deelt Maxwell verschillende intrigerende en toonaangevende momenten uit zijn privéleven; de ondergang van de eerst organisatie die hij oprichtte – precies zes maanden na zijn vertrek; hoe hij zijn leiderschapskwaliteiten weer heeft hervonden en een zeer openhartig verhaal over zijn hartaanval die bijna het einde betekende van zijn leven en wat hij daarvan heeft geleerd. Al deze ervaringen en de constante twijfels hebben uiteindelijk geleid tot een doorbraak met als eindresultaat het boek 'Intentional Living'.

Deze verhalen waren cruciaal voor de vorming van Maxwell tot de gewaardeerde leider die hij nu is. De verhalen geven aan wat de mogelijkheden zijn om doelgericht en bewust te leven indien zijn proces toegepast wordt in het dagelijks leven. Wij kunnen ons leven volgens hem ingrijpend veranderen als wij doelgericht en bewust leren te leven, 'living with intention'.
Hoe gaat jouw transformatie er uitzien? Maak het samen met de Curaçao Lions Club mee op donderdag 12 november van 08.00 tot 17.00 uur bij Sta. Barbara Resort!

Kaarten
Kaarten zijn tijdens kantooruren verkrijgbaar bij Landhuis Klein Kwartier en bij leden van de Living Leadership Foundation. Kaarten kosten 625 gulden en dat is inclusief een lekkere lunch en een rebroadcast met Patrick Lencioni, Kevin Turner en Valerie Burton.

Verschillende acties
Bezoekers kunnen het boek Intentional Living ook tijdens het seminar kopen en gelijk laten signeren door John C. Maxwell tijdens een speciale signeersessie en één van de drie Lenovo- laptops winnen.
Op de Facebook-pagina www.facebook.com/CLCJohnMaxwell kan men op de hoogte blijven van het seminar en een kans maken om een kaart te winnen door dit simpelweg te liken en te sharen.

Kaarten reserveren kan ook door te bellen naar nummer 738-5222 of via website http://johnmaxwell.curacaolions.org.

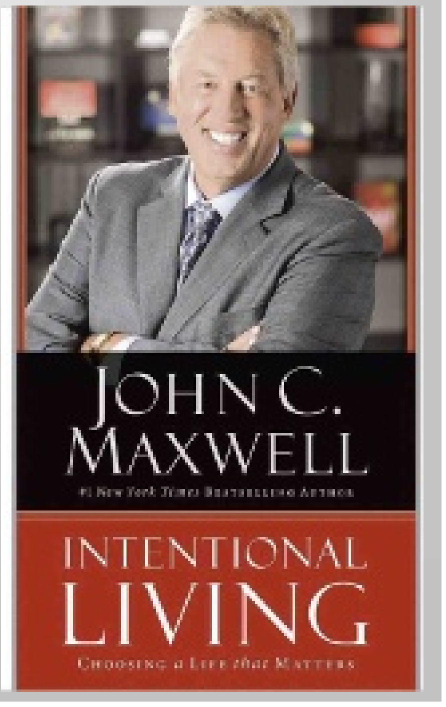

Een eenheidsspelling

Het moet technisch niet moeilijk zijn om, met gebruikmaking van het Latijnse alfabet, voor het Papiaments een eenheidsspelling te ontwikkelen voor de inwoners van de drie Papiamentstalige eilanden. Ook Haïti is in staat geweest om één – officiële – Creoolse spelling te ontwerpen voor een bevolking van 10 miljoen mensen.

Tekst: **Fred de Haas**

Hadden de oude talen nog eeuwen de tijd om zich te ontwikkelen, de Creoolse taalgebruikers konden het zich niet permitteren om nog honderden jaren te wachten totdat er een organisch volgroeide spelling uit de bus zou komen rollen. Het was de vraag welke van de bestaande spellingsystemen het meest in aanmerking konden komen voor een taal als het Papiaments.

De negentiende eeuw kende alleen nog maar de etymologische en fonetische (één klank = één teken) spelling. Er waren wel mensen geweest die tussenwegen hadden bedacht, maar pas in de eerste helft van de twintigste eeuw brak de zogeheten fonologische spelling door.

Een zuiver 'etymologische' spelling zou alle klinkers en medeklinkers van het oorspronkelijke, bijvoorbeeld Franse of Spaanse woord moeten behouden. Omdat dit niet mogelijk is moeten er keuzes worden gemaakt en compromissen gesloten. Daardoor kan de spelling niet puur etymologisch zijn maar zal er eerder sprake zijn van een 'etymologiserende' spelling, waardoor de oorsprong of afkomst van een woord alweer minder duidelijk wordt.

Voor degenen die het moderne Spaans niet beheersen, heeft – voor wat het Papiaments betreft – het etymologiserende karakter van de Arubaanse spelling weinig betekenis. Overigens is kennis van het Spaans geen 'must', want een autonome Creoolse spelling veronderstelt geen kennis van een ander spellingsysteem.

Alle alfabetische spellingen zijn op zijn minst voor een deel fonologisch. Een spelling is helemaal fonologisch als elk teken een klank voorstelt en elke klank een bepaald symbool heeft. Dat is een onmogelijke opgave. Vandaar dat de term 'fonologiserend' meer to the point is.

Een 'fonologische' spelling heeft niet tot doel om alle verschillen in uitspraak bij native speakers weer te geven.

Omdat het leren van een fonologische spelling korter duurt dan het aanleren van een etymologische spelling kan dit voor een regering een reden zijn om te kiezen voor een 'fonologiserende' benadering. Dat is het geval geweest in Haïti, waar men te maken had/heeft met een zeer hoog percentage analfabeten. Ook Curaçao heeft daar voorlopig voor gekozen, hoewel het percentage analfabeten hier beduidend kleiner is.

Er wordt vaak gedacht dat een fonologische spelling de oorsprong van een woord verbergt. Dat is onjuist. Een fonologische spelling is neutraal. Het kunnen zien van een 'oorsprong' is trouwens maar zeer betrekkelijk. Veel mensen kunnen het Papiamentse woord 'drechi' terugvoeren op het Spaanse 'derecho', maar wie weet nog dat het woord 'derecho' is te herleiden tot het Latijnse 'directum'?

Een belangrijke vraag die eerst moet worden beantwoord is: waar dient een spelling voor?

a. Spelling dient om op afstand te kunnen communiceren.

Een schrijfwijze moet extra informatie bieden omdat je geen (zoals bij het spreken) informatie krijgt via gebaren, stand van de lippen, intonatie, klemtoon en ritme. Die extra informatie kan een etymologische basis hebben.

Een woord als 'hèrment' (= werktuig) biedt meer houvast dan 'èrmènt'.

b. De spelling moet in de eerste plaats worden ontworpen en gelezen door de sprekers van de taal.

c. De spelling moet een adequaat werktuig zijn voor een echte literatuur.

Dat wil zeggen dat een spelling het mogelijk moet maken dat er associaties gemaakt kunnen worden en dichterlijke beelden opgeroepen.

Elke keuze voor een bepaalde spelling heeft ook antropologische kanten.

Taal heeft te maken met de identiteit van een volk. Spelling niet, maar het is daarom nog niet verstandig om een volk een spelling op te dringen waarin het zich niet herkent of die dwars ingaat tegen de culturele gewoonten. Om die reden is het niet wenselijk om eigennamen 'vanwege de spellingregels' anders te gaan spellen, omdat dit als een aanslag op de identiteit kan worden ervaren. De geografische Arubaanse namen Andicuri en Kudawecha zijn om die reden acceptabele spellingen.

Ontwerpers van een spelling zullen altijd moeten kunnen uitleggen waarom ze voor een bepaalde spelling hebben gekozen. Dat kunnen redenen zijn die te maken hebben met innerlijke samenhang of makkelijker leesbaarheid.

Het is een vergissing om te denken dat de schrijfwijze van een taal zo veel mogelijk de spreektaal moet weerspiegelen. Alleen het Internationaal Fonetisch Alfabet (1888) kan de klanken van een taal precies weergeven. Zo'n alfabet heeft voor elke klank één teken. Voor het opzoeken van de uitspraak van een woord is zo'n methode een uitkomst en deze wordt dan ook toegepast in woordenboeken.

Maar zo'n alfabet is niet goed bruikbaar in het gewone leven. Daarvoor hebben we een spelling nodig die op overzichtelijke en leesbare wijze het verzorgde taalgebruik weergeeft en vooral niet allerlei varianten biedt die niet functioneel zijn.

De spelling moet ook de ontwikkeling van de taal kunnen volgen. Zo moet een spelling in staat zijn om leenwoorden goed weer te geven. Het ligt voor de hand dat het Papiaments nog veel zal ontlenen aan het Spaans. Het is makkelijk als de spelling hierop is berekend.

In de woordenboeken van Joubert en Van Putte staat het woord 'Papiamentu' (met een 'u') pontificaal op een van de eerste bladzijden van hun woordenboek omdat men dat nu eenmaal zo op Curaçao uitspreekt. Het zou echter vanwege de taalkundige eenvormigheid voor de hand liggen om Papiamento (met een 'o' op het eind) te schrijven. De Curaçaoënaar weet zelf wel hoe hij dat woord wil uitspreken. Dat doen de Portugezen ook. Het woord 'obrigado' wordt uitgesproken als 'obrigadu', maar geen Portugees zou het in zijn hoofd halen om het woord als 'obrigadu' te spellen.

Standaardisatie spelling

Elke standaardisering van de taal moet enigszins rekening houden met de mate waarin de bevolking zich met dit model kan identificeren.

Het is daarom van belang dat er aan geselecteerde groepen uit de hele bevolking wordt gevraagd hun mening te geven over een bepaalde spellingwijze. Dan kan daar eventueel rekening mee worden gehouden.

We bevinden ons dan wel op glad ijs, omdat beïnvloeding van buitenaf en een bepaalde gewenning aan een heersende spelling volstrekt niet denkbeeldig zijn.

In 1984 is er op Guadeloupe een workshop gehouden die vijf dagen duurde en waarin gedurende twee tot drie uur per dag met groepen uit de bevolking werd gediscussieerd over onder andere de geschiedenis van het Kréyol, het omzetten van gesproken taal in schrijftaal, de grammatica van het Kréyol, de spelling van het Kréyol op Guadeloupe en de plaats van het Frans en het Kréyol op Guadeloupe.

Uit het onderzoek kwam naar voren dat de deelnemers als het 'meest Creools' aanstreepten wat hen vroeger was aangeleerd. Het frappante was dat wat ze beschouwden als de 'meest Creoolse' vorm verschilde van wat ze prefereerden, mooi en leesbaar vonden. Het prettigst leesbaar werd ook het mooist gevonden.

De native speakers hadden al met al een duidelijk idee van wat ze wilden met hun taal. Spellingschrijvers doen er dus verstandig aan om – binnen redelijke proporties en na nauwkeurige weging – zo veel mogelijk rekening te houden met de gevoelens van de native speaker. Er moet rekening worden gehouden met het feit dat een nieuwe spelling een psychologisch conflict kan veroorzaken bij een groep die gewend is om een oudere spelling te verabsoluteren. Overigens zal het de meeste mensen nauwelijks interesseren hoe hun taal wordt gespeld. Dat geldt in elk geval voor ongeschoolden en functioneel analfabeten.

De 'Curaçaose' spelling

De fonologiserende spelling die op Curaçao en Bonaire wordt gehanteerd is vastgelegd in het 'Buki di Oro' (Gouden Boekje) onder de titel 'Ortografia i Lista di palabra Papiamentu' (Fundashon pa Planifikashon di Idioma, 2009).

I. en F. van Putte-de Windt hebben in hun brochure 'ortografia fonológiko di papiamentu' (2009) commentaar geleverd op de inhoud van het Buki di Oro en een voorstel gedaan tot revisie. Hun kritiek, die onder andere betrekking heeft op accenten, klemtoon en wijze van afkorten, staat uitgebreid beschreven in de genoemde brochure. Zij pleiten ook voor het herinvoeren van de Yod, een teken dat al door R. Römer was voorgesteld in 1969. Dezelfde auteurs hebben in 'Buki di oro, reseña (2010)' hun commentaar op de officiële Curaçaose publicatie 'Ortografia i Lista di palabra Papiamentu' hervat.

De 'Arubaanse' spelling

De etymologiserende 'Arubaanse' spelling is vastgelegd in wat in de volksmond het 'Blauwe Boekje' is gaan heten en tot titel heeft 'Vocabulario Ortografico di Papiamento' (2009).

Omdat er tot nu toe weinig commentaar is verschenen met betrekking tot de inhoud van het 'Blauwe Boekje' zou ik hierbij de gelegenheid te baat willen nemen om enkele opmerkingen te maken. Deze opmerkingen zijn bedoeld om te worden meegewogen bij het ontwerpen van een eenheidsspelling die de spellingen van het Blauwe en het Gouden Boekje overstijgt.

Het valt op dat het Arubaanse alfabet 27 letters en het Curaçaose 26 letters heeft (zie de respectievelijke boekjes op bladzijden 12 en 14).

voor het Papiaments

Dat zou bij een eenheidsspelling al direct rechtgetrokken kunnen worden. Die 'ñ' mag er best bij.
Wat betreft de accenten die in de Curaçaose spelling veelvuldig voorkomen, schrijft men in de Arubaanse spelling in principe geen accenten. Merkwaardig is dan ook dat er wel ineens accenten opduiken in Franse leenwoorden als paté, crèche, frère, crème, crêpepapier. Als verklaring hiervoor wordt gegeven dat voor deze woorden de Nederlandse spelling wordt gevolgd. Men kan hier een vraagteken bij zetten.
Omdat accenten ontbreken in de Arubaanse spelling is het zoeken naar de juiste klemtoon wat omslachtig. Een woord als 'hipoteca' kan verwijzen naar het zelfstandig naamwoord en heeft dan de klemtoon op de derde lettergreep [hipoteca] of het kan verwijzen naar het werkwoord. In het laatste geval ligt de klemtoon op de laatste lettergreep [hipoteca].
Om een aanwijzing te geven waar de klemtoon moet vallen heeft men in de lijst achter het woord 'hipoteca' een (s) of een (v) geschreven om aan te geven tot welke grammaticale categorie het woord moet worden gerekend (zelfstandig naamwoord of werkwoord). Als je dat eenmaal weet dan weet je ook waar de klemtoon moet vallen. Nogal bewerkelijk allemaal. Bij het woord 'nabega' vind je dan weer geen aanduiding. Spreek je dan uit nabega (klemtoon op de 'e') of nabega (klemtoon op de 'a')? In de Curaçaose spelling staat er gewoon een klemtoonteken op de 'a': nabegá. Aan de Curaçaose spelling kan weer worden verweten dat er te veel gebruik wordt gemaakt van accenten: 'fèrfdó', 'èrmènt'. Waarom niet gewoon 'ferfdó' en 'hermént'?
Wat opvalt in de Papiamentse woordenlijst van Aruba is de plaats die wordt ingeruimd voor een groot aantal Nederlandse woorden die precies hetzelfde gespeld worden als in de Nederlandse woordenboeken. Op de eerste veertig bladzijden tellen we al negentig Nederlandse leenwoorden waaronder: andijvie, boorwater, bruidsmeisje, appelmoes, augurk, asperge, bauxiet. En als je kijkt bij de 'K' op bladzij 206 staan daar op een paar Papiamentse woorden na alleen maar Nederlandse woorden. Dat doet op zijn minst wat vreemd aan in een woordenlijst voor native speakers.
Soms hebben de regels iets erg gekunstelds. Als je wilt weten waarom 'cion' in een woord als 'posicion' met een C en 'sion' in 'decision' met een S wordt geschreven, dan luidt de verklaring dat 'sion' (de vorm met een S) wordt geschreven onder andere in zelfstandige naamwoorden die niet hun vorm hebben behouden in de afleidingen. Heel vreemd.
Het zou te wensen zijn dat de regeringen van Aruba en Curaçao zouden besluiten om een Arubaans-Curaçaose commissie van competente mensen opdracht te geven om één spelling voor het taalgebied te ontwerpen die na een proefperiode van enkele jaren door wet bekrachtigd zou worden.
Het is niet ondenkbaar dat het Papiaments aanzienlijke veranderingen zal ondergaan en zelfs gedeeltelijk zou kunnen verdwijnen. Denk daarbij aan de grote instroom van Nederlanders op Bonaire waardoor het Nederlands aan invloed zal winnen en de grote aantallen Colombiaanse en Venezolaanse immigranten op Aruba die ervoor zouden kunnen zorgen dat het Papiaments langzaamaan 'verspaanst' en misschien wel volkomen in het Spaans verdwijnt.
Ook al om die reden is het van groot belang dat de krachten worden gebundeld om voor het Papiaments tot één spelling te komen.
Op 11 september jl. vierde de in Nederland gevestigde Stichting Splika, die het Papiaments op vele manieren bevordert, haar 25e verjaardag. Splika tracht haar doel te bereiken door onder meer het organiseren van cursussen voor Papiamentstaligen en anderstaligen en het organiseren van lezingen, symposia en culturele manifestaties.
Ter gelegenheid van het jubileum van de Stichting Splika waren Ronald Severing, directeur van de Curaçaose Fundashon pa Planifikashon di Idioma, en Ramon Todd Dandaré, voormalig directeur van het Taalinstituut van het ministerie van Onderwijs op Aruba, uitgenodigd om in het Haags Historisch Museum voor een gemêleerd publiek hun ideeën te ontvouwen over de mogelijkheden om een eenheidsspelling voor het Papiaments te ontwikkelen, kortom om het 'Buki di Oro' en het 'Blauwe Boekje' (de spellinggidsen respectievelijk voor Curaçao/Bonaire en Aruba) te vervangen door een boekje waarin een spellingwijze zou worden gepresenteerd die zou voldoen op de drie Benedenwindse eilanden.
Hun inleidingen liepen vanaf de spelling van monseigneur Niewindt ('Catecismo pa uso di catolicanan di Curaçao', 1837) tot de dag van vandaag en schetsten het trieste beeld van veel pogingen om tot een adequate spelling te komen en evenzoveel pogingen die stelselmatig werden gefrustreerd door 'de politiek' of 'gewoon' in een geduldige la terechtkwamen.
De genadeslag kwam in 1975 toen de toenmalige premier van de Nederlandse Antillen Juancho Evertsz en de Arubaanse politicus Betico Croes besloten om de keuze van een spelling voor de moedertaal over te laten aan de verschillende eilandgebieden. Door dat rampzalige besluit werd de spelling een speelbal van lage politieke sentimenten met als uiteindelijk resultaat twee spellingsystemen voor een bevolking van ongeveer 260.000 mensen.
Severing en Todd Dandaré gaven tijdens hun inleidingen beiden te kennen dat het meer dan dringend was om voor zo'n klein taalgebied als de Benedenwinden eindelijk één spelling te ontwerpen.
Maar hoe doe je zoiets? Het zal zeker niet liggen aan de spellingmeesters van de Arubaanse en Curaçaose taalinstituten. Helaas, zo proefde ik uit de mondelinge bijdragen van welingelichte individuen uit het publiek, moeten zij vechten tegen de bierkaai van de politiek die – de integere politici niet te na gesproken – vaak wordt bemand door incompetente ego's die zich laten voeden door de waan van de dag en niet zozeer het belang van het volk als wel hun eigenbelang voor ogen hebben. Gelukkig beginnen hoe langer hoe meer mensen te begrijpen dat zij met zulke politieke vrienden geen vijanden nodig hebben.
De spellingmeesters van Aruba en Curaçao verdienen ons aller steun bij hun streven om de 'beste' spelling voor hun moedertaal te ontwerpen. Ik wil, als steun in de rug voor deze spellingontwerpers, besluiten met een citaat uit een gedicht van Pierre Lauffer (Kantika pa Bjentu, De Wit NV, Oranjestad, Aruba, 1963, p. 22):

'pero malatí di mi spiritu
ta forsami sigui lastra
riba mi frakasonan su restu,
muha nan ku aw'i wowo,
pa sikjera algun máta duna flor'.

maar de gesel van mijn geest
dwingt mij om me voort te slepen
en de droesem van mijn falen
met mijn tranen te besproeien
opdat eens een plant zal bloeien.

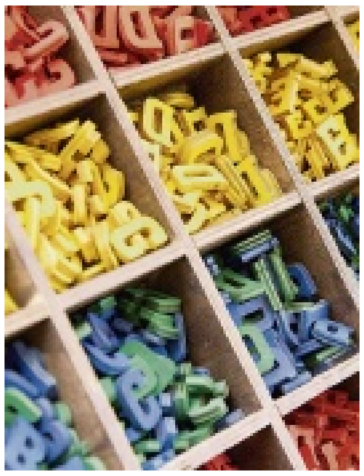

Letra

Literaire recensies

Literaire tradities en critici. De afgelopen maanden en weken zijn daarover weer de nodige discussies gevoerd. Duizenden literaire prijzen worden overal ter wereld uitgereikt, tot en met de Nobelprijs voor literatuur. Maar wat is de waarde van het oordeel van een kritische jury, een selectiecommissie?
Iemand merkte op dat we de term literaire kritiek moeten inwisselen voor een andere term. Wat is eigenlijk literaire kritiek? Het woord is uit het Grieks afkomstig en betekent oorspronkelijk zoiets als scheidingsproces. Meestal het scheiden van goed en kwaad, dus van goede en slechte boeken. Is iemand daartoe in staat? Uiteindelijk zal de tijd, of beter de tand des tijds het scheidingsproces voltrekken. Pas na een jaar of 100

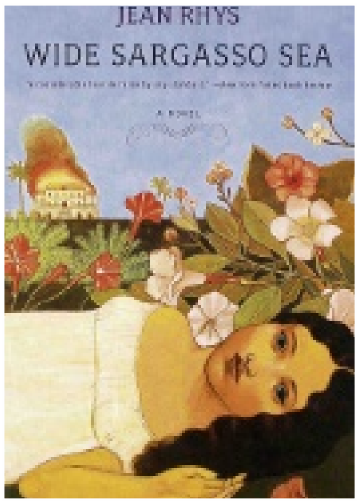

weten we wie vandaag echt de moeite waard was om te lezen en wie niet. Maar dat maken wij niet meer mee. We weten ook dat we allemaal beoordelingsfouten maken. Ook de zogenaamde literaire critici. Ook de beroemde critici. Onbegrijpelijk dat een schrijver als Sandor Marai (1900-1989) in zijn eigen tijd niet voor vol werd aangezien. Dat zat hem dwars. Ontgoocheld pleegde hij zelfmoord. Na zijn dood las de bekende Pools-Duitse literatuurcriticus Marcel Reich-Ranicki zijn roman 'Gloed', raakte onder de indruk en zorgde voor een vertaling in het Duits. Op slag werd Marai postuum wereldberoemd.
De van Dominica afkomstige schrijfster Jean Rhys (1890-1979) werd tijdens haar leven amper opgemerkt. Pas toen ze op latere leeftijd 'Wide Sargasso Sea' schreef, trok ze de aandacht van lezers en critici. Maar het hield niet over en haar schitterende vroege romans worden tot op heden zelden gelezen. De lijst van in hun eigen tijd onbegrepen schrijvers is lang. Die van snel in vergetelheid rakende schrijvers die in hun eigen tijd furore maakten, nog vele malen langer. Een schrale troost voor onbegrepen grote schrijvers.
Wie recensies over eenzelfde boek vergelijkt, merkt niet alleen op dat er soms hele passages door collega-critici worden overgenomen, maar dat de strekking van de kritische oordelen sterke overeenkomsten vertoont. Na-aperij is aan de orde van de dag. Dat geldt niet alleen voor het oordeel van de critici, maar ook voor het oordeel van de lezers. In deze discussie bracht Adam Kirsch het volgende naar voren. De criticus probeert simpelweg een serieuze lezer te zijn. Als hij of zij een tekst leest en merkt dat die tekst hem iets of niets doet, dan vraagt hij waarom dat zo is. Ligt dat aan de plot, de verhaallijn? Aan de personages met wie hij zich wel of niet kan identificeren? Ligt het aan de ideeën die de auteur etaleert? Aan de schrijfstijl?
Kirsch komt tot de slotsom dat een goede 'kritiek' of boekbespreking zelden een oordeel inhoudt, maar eerder een vorm van hardop denken of reflecteren is. En hoe meer een boek te denken geeft, hoe beter het is. Kirsch zegt nog iets meer. Hij zegt ook dat een goede 'criticus', een hardop denker dus, op zijn of haar beurt de lezers inspireert na te denken over teksten die ze lezen of, nog eenvoudiger, inspireert tot lezen. Hij pleit dus voor denkende lezers. Wee de auteur die maling heeft aan denkende lezers en voor hen wil denken. Die valt gelijk door de mand. Eindconclusie: denkend lezen is de brandstof voor literaire tradities.

Op zoek naar meer waardering voor 'nos kushina krioyo'

Zoek naar Italiaanse en Franse recepten op Google en je krijgt miljoenen hits. Waarom niet bij de Curaçaose keuken, vroeg Curaçaoënaar Jurino Ignacio zich af. In 2012 zette hij de website Antilliaans-eten.nl op.

Tekst: **Nelly Rosa**

In drie jaar tijd groeide de website uit tot dé databank van Antilliaanse gerechten. Klassiekers als jambo (okra soep) en arepa di pampuna (pannenkoek van pompoen) ontbreken niet op de website. Ook besteedt de website aandacht aan nieuwe invloeden in onze cuisine, zoals de sate ku batata die op iedere straathoek op Curaçao verkrijgbaar is.

"Ik besloot met de website te beginnen om alle recepten van de eilanden te kunnen verzamelen", vertelt Jurino via Skype. In 2000 toog hij vanuit Curaçao naar Nederland voor een studie aan de kunstacademie in Breda. Van zijn moeder kreeg hij een schrift met recepten mee. In zijn studententijd had hij niet zoveel tijd om uitgebreid te koken, dus hield hij het simpel. Pas in 2012 maakte hij aanstalten om zijn kookrepertoire uit te breiden.

Hij week uit naar Surinaamse en Chinese recepten vanwege het gebrek aan typisch Curaçaose recepten online. "Ook om me heen merkte ik dat de Antilliaanse keuken in Nederland nog altijd niet de waardering krijgt die haar toekomt. Het leek me daarom meer dan zinvol om een zoektocht te beginnen naar authentieke recepten uit Aruba, Bonaire, Curaçao en de rest van de Caribbean."

De krioyo recepten van zijn oma, tantes en oudtantes kregen elk een plek op de website. "Als ik nieuwe recepten tegenkwam testte ik ze eerst uit om te zien welke het dichtst bij de smaak van het eten kwam zoals ik dat mij herinnerde", vertelt Jurino.

Creatief lokt hij mensen naar de website. Met pakkende storytelling worden de recepten kort ingeleid. Ook krijgen bezoekers lessen over ons cultureel erfgoed door aandacht te wijden aan (bijna) vergeten Antilliaanse eetgewoontes waaronder 'Sopi di Piedra'.

"Voor de komst van bouillonblokjes moest men toch écht zelf een mengsel van groenten en vlees maken om zo het soepwater op smaak te brengen. En laten we het (toen kostbare) zout niet vergeten! Al gauw hadden mensen door dat deze zoute smaak ook kon worden behaald met het koken van stenen die langs het strand lagen. Zo ontstond er tussen de allerarmsten op de eilanden een ware discussie over 'welke soort stenen nu het lekkerst was'. Sommigen meenden dat stukjes koraal de meeste smaak afgaven, anderen zagen meer in 'echte stenen'; rond, met een zo groot mogelijk oppervlak. Op die manier kon een pan water met dumplings van funchi tot iets smaakvol worden omgetoverd", aldus de website.

Onlangs begon hij met de tiendelige serie Budget Bites. Wekelijks plaatst hij een recept met Caribische invloeden dat per persoon niet meer dan 2 euro mag kosten. De serie trapte af met 'Arroz à la Cubana'. Deze maaltijd bestaat uit gebakken rijst met gehakt, groenten, bakbananen en een spiegelei. Daarna volgde gestoofde kip met zachte funchi. Een gerecht waarbij de liefde voor kip en funchi samengaat met wat Europese invloeden. Zo wordt de kip gestoofd in tomatensaus en blijft de funchi zachter dan normaal, zoals bij polenta.

Illustraties

Van huis uit is Jurino illustrator. Dit jaar onderging de website een metamorfose. "Ik besloot naast de foto's van de gerechten sommige recepten te voorzien van een illustratie. Daardoor maakte ik de website persoonlijker. Het is zo meer een weergave van wie ik ben", legt Jurino uit. "De website voelt nu meer aan als mijn 'ding'."

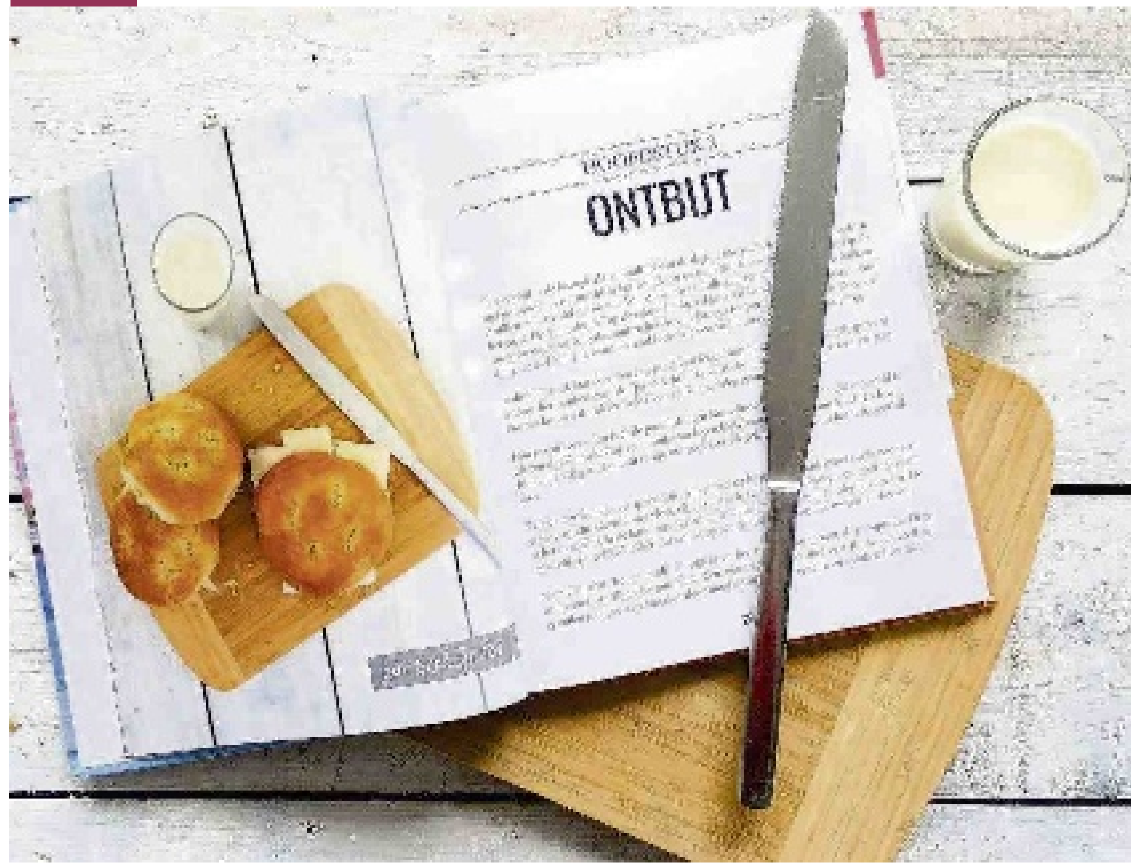

Ook werd de website aangepast om de gebruiksvriendelijkheid voor mobiele gebruikers te vergroten. "Zeker 65 tot 75 procent van de bezoekers komt via een mobiele telefoon op de website. 10 tot 15 procent komt via een tablet op de website en de rest via een pc", vertelt Jurino. De meeste bezoekers wonen in Nederland. Ongeveer 10 procent van de bezoekers woont op een van de eilanden van de voormalige Nederlandse Antillen.

De meeste bezoekers zijn uiteraard op zoek naar recepten. Ook wordt de website geraadpleegd voor de juiste bereiding van schotels. "We krijgen vaak te horen dat de bereidingswijze van onze recepten heel overzichtelijk is. Deze zijn stap voor stap goed te volgen." Voor handige kooktechnieken en trucs zijn er de kookvideo's.

Thuiskok

De gedachte aan een carrière als kok kwam wel eens bij hem op. "Maar ik houd koken liever als hobby. Een fulltime baan in de keuken zie ik niet zitten." Wat is zijn specialiteit in de keuken? "Ik kook eigenlijk van alles. Mijn specialiteit is denk ik toch mijn eiersalade. Het is een echte Antilliaanse salade die ik van mijn vader heb geleerd. Dit recept was ook zijn trots. Dat heb ik nu overgenomen", vertelt Jurino.

Vooral in het weekeinde werd er vroeger in huize Ignacio uitgebreid gekookt. "Mijn vader kookte vaak in het weekeinde. Doordeweeks mijn moeder. Ik heb ook leuke herinneringen aan mijn oma terwijl ze in de keuken bezig was. Ze legde altijd tijdens het koken uit waar ze mee bezig was. Ik heb veel kooktechnieken van mijn oma geleerd. Ik heb veel waardering voor haar."

Ook nu hij zelf een gezin heeft, schotelt hij zijn kinderen krioyo maaltijden voor. "Mijn vrouw kookt soms ook Antilliaanse gerechten, hoewel ze zelf niet uit Curaçao komt. Ze heeft krioyo leren koken." Thuis wordt er vaak afgewisseld. Van Italiaans tot typisch Nederlandse gerechten. Echter vlees verschijnt bij hem niet meer op tafel. "De meeste gerechten die op de website staan eten we zelf niet, vanwege het vlees dat erin zit. Eind vorig jaar zijn we vegetarisch gaan eten. Het hele gezin is toen overgestapt. In het begin probeerden we veganisme. Ook zuivel en eieren waren verboden. Maar met de tijd ga je spelen met wat beter bij je past. Veganisme paste toch niet bij ons. Nu zijn we vegetariërs." De stap naar een vegetarische levensstijl werd onder andere ingegeven door de manier waarop dieren worden behandeld. "Daarnaast is vegetarisch eten beter voor het milieu en de gezondheid van mensen", legt Jurino uit. "Als we stilstaan bij de hoeveelheid vlees die er gegeten wordt en dat vergelijken met vijftig jaar geleden of eerder, zie je dat onze vleesconsumptie is gegroeid." Hij werd zich steeds meer bewust van het belang om verstandig en bewust te eten. Hij heeft lang moeten zoeken om een vegetarisch gerecht met Caribische smaak te vinden. Het vlees in de meeste stobá's wordt vervangen door zelfgemaakte seitan. Dit is een vleesvervanger op basis van tarwegluten. Ook probeert hij via Facebook thema's als een gezonde levensstijl bespreekbaar te maken.

Kookboek

Zijn fans smeekten al jaren om een receptenbundel. In december komt hij hen tegemoet met het kookboek 'Nos Kushina Krioyo. De Antilliaanse keuken in 100 recepten'. "Met het kookboek zijn we onze fans van dienst." Er is veel vraag naar het boek. De eerste oplage van 1000 exemplaren raakte in een mum van tijd in de voorverkoop uitverkocht. Hij heeft de oplage moeten verdubbelen om aan de vraag te kunnen voldoen. Het boek bevat naast de populairste recepten van de website ook uit niet eerder gepubliceerde recepten die Jurino achter de hand had gehouden voor het geval het boek er ooit zou komen.

Het boek is een van de vele spin-offs van de website. Weer op verzoek van zijn vele fans begon Jurino een cateringbedrijf. "We bezorgden Antilliaanse gerechten in de regio Dordrecht en Rotterdam. Ook in Amsterdam en Maastricht was er vraag. We konden alleen niet iedereen blij maken. Het werd ons op den duur te veel. We waren zestig uur per week kwijt aan het cateringbedrijf." De piek duurde van woensdag tot en met zaterdag.

"Het cateringbedrijf was niet makkelijk te combineren met een gezin. We moesten daarom iets anders verzinnen. Ik dacht gelijk aan een kookboek. Met een boek kun je al die mensen zelf wegwijs maken in de Antilliaanse keuken. Zo zijn we ook met de kookworkshops in Antilliaans eten begonnen. De deelnemers maken zo kennis met Antilliaans eten. Uiteindelijk hoop ik dat ze er waardering voor krijgen", vertelt Jurino.

Bemoediging

Dat de animo naar Antilliaans eten groot is overviel hem. Het aantal bezoekers op de website en het aantal Facebookfans groeit exponentieel. Binnen enkele maanden groeide het aantal Facebookfans van 5000 naar 17.000. "We zijn nu de grootste online community voor liefhebbers van de Antilliaanse keuken. Als we een recept online zetten krijgen we binnen de kortste tijd foto's van de thuisgemaakte gerechten. Dat is voor ons meteen een bemoediging om ermee door te gaan", zegt Jurino.

Gaandeweg ontwikkelde hij een strategie voor Antilliaans-eten.nl. "In het begin was de website een manier om voor mezelf Antilliaanse gerechten te documenteren, zodat dit deel van onze cultuur niet verloren gaat en mijn kleinkinderen straks weten wat opa vroeger heeft gegeten en mijn grootouders daarvoor. We zien nu gaandeweg dat mensen steeds meer willen weten van de Antilliaanse keuken. Het doet me soms pijn om te zien dat onze mooie cultuur zachtjes aan wordt verdrongen door een meer Amerikaanse cultuur van fastfood en gemak. Deels voor mijn kinderen vind ik het daarom belangrijk om zo veel mogelijk van de authentieke gerechten, gebruiken en tradities op te schrijven."

Quarantaine: het land van onheil en besmetting behoeden

Ter gelegenheid van het 160-jarig bestaan van het Sint Elisabeth Hospitaal wijdt de Ñapa enkele artikelen aan de medische wereld op Curaçao tussen 1816 en circa 1930. Vandaag: quarantaine

Tekst: **Jeannette van Ditzhuijzen**

De grote angst van de 19e-eeuwers was de komst van een besmettelijke ziekte naar Curaçao. Daarom werden er quarantainemaatregelen ingevoerd. Zo werd in 1820 bepaald dat schepen afkomstig uit een gebied met een besmettelijke ziekte of met zieken aan boord naar Michielsbaai of – bij grotere schepen – St. Kruisbaai moesten zeilen.

Tijdens de quarantaineperiode van veertien tot veertig dagen diende de 'schipper of bevelhebber zyne vlag halve stok […te] laten waayen en [blyft] alle gemeenschap tusschen de ingezetenen zoo mede tusschen allen zich in de gemelde baai bevindende personen in het quarantaine houdende vaartuig verboden […]'.

Vanaf 1844 werden besmette schepen naar een aparte ligplaats in het Schottegat gedirigeerd, ter hoogte van Motet. Een speciale quarantaineloods informeerde bij de kapitein naar de herkomst van het schip en naar eventuele zieken. Er mocht niemand aan of van boord, tenzij er een zieke verpleegd moest worden. Een besmet schip was herkenbaar aan een gele vlag.

Omdat de quarantaineligplaats in het Schottegat bovenwinds van Otrobanda lag, was deze in verband met besmetting niet ideaal. Klein Curaçao werd ook al eens gebruikt, maar dat lag te ver voor de dagelijkse aanvoer van levens- en geneesmiddelen. Daarom werd in 1866 opnieuw St. Kruisbaai aangewezen. Het Schottegat werd gereserveerd voor schepen die in observatiequarantaine lagen: schepen, waarop zich geen lijders aan besmettelijke ziekten bevonden.

Stabiel waren de overheidsbesluiten niet, want in 1870 moesten de schepen toch weer in het Schottegat in quarantaine. Gezien de ligging bij Otrobanda had officier van gezondheid 3e klasse Bernard Thomson hier grote, medische bezwaren tegen, zo blijkt uit een krantenartikel. Daarom werd in 1874 definitief de Caracasbaai bestemd voor quarantaine. Na de komst van de Shell werd deze quarantaineligplaats rond 1927 opgeheven.

Quarantainehospitaal

Om besmette patiënten te kunnen verplegen zonder dat ze met gezonde mensen in aanraking kwamen, werd in 1853 het eerste quarantainehospitaal op Mundo Nobo gebouwd.

Na de aanwijzing van St. Kruisbaai als quarantainegebied in 1866 werd het jaar daarop begonnen met de bouw van een quarantainehospitaal aldaar. Maar toen de schepen vanaf 1874 voor quarantaine naar de Caracasbaai werden gedirigeerd, werd de kazerne bij Fort Beekenburg verbouwd tot hospitaal voor besmette en zieke zeelieden. De schepen werden er met zwaveldampen ontsmet.

In 1883 besloot men daar ook een logeergebouw op te richten, zodat nog gezonde zeelieden en eventuele passagiers niet gedurende de gehele quarantaineperiode op het schip hoefden te blijven. Dit nog steeds bestaande Quarantainegebouw werd ontworpen door Antoine Martis, destijds directeur van het Bouwdepartement van de Kolonie. Het kwam nog in 1883 gereed.

In 1884 noemde gouverneur Van den Brandhof het gebouw 'zoo uitmuntend ingericht en gunstig gelegen, als nergens anders in de West-Indien wordt aangetroffen'.

De quarantainegeneesheer, vanaf 1874 dokter Walter Zeppenfeldt, woonde niet op het terrein, maar als er een schip in quarantaine lag mocht hij het schiereiland pas drie weken na zijn laatste bezoek aan het schip of aan een patiënt verlaten. De quarantaineloods en zijn gezin woonden wel permanent bij de quarantaine-inrichting. Zeppenfeldt was tevens directeur van de quarantaine-inrichting aan de Caracasbaai.

Handel

De quarantainemaatregelen waren uiteraard niet bevorderlijk voor de handel. Er werd dan ook regelmatig de hand mee gelicht. In 1865 werd bijvoorbeeld in het Schottegat een aangespoeld lijk gevonden, dat waarschijnlijk door een in quarantaine liggend Venezolaans schip overboord was gegooid. De procureur des konings nam geen risico en wilde dat er 'die week dagelijks eene ronde langs het Schottegat geschiede'. Rottende lijken leverden immers een gevaar op voor de volksgezondheid.

Ook gebeurde het dat passagiers afkomstig van een besmet gebied, in Puerto Cabello overstapten op een ander schip, zodat ze op Curaçao niet in quarantaine hoefden.

Aan de andere kant snapten de handelaren het belang van een veilig Curaçao. In 1866 verzochten zij de gouverneur zelfs om een langere quarantainetermijn en om 'alle zoodanige strenge maatregelen daar te stellen en te doen in acht nemen en naleven, als waardoor het land van onheilen en van iedere besmetting behoed blyve'. Daarop besloot de gouverneur om de quarantaine voor cholera en gele koorts weer op veertig dagen te stellen.

In 1913 kreeg de quarantainedokter hulp van de armendokters van het 2e en 3e district. Zij bezochten schepen die de baaien in hun district aandeden.

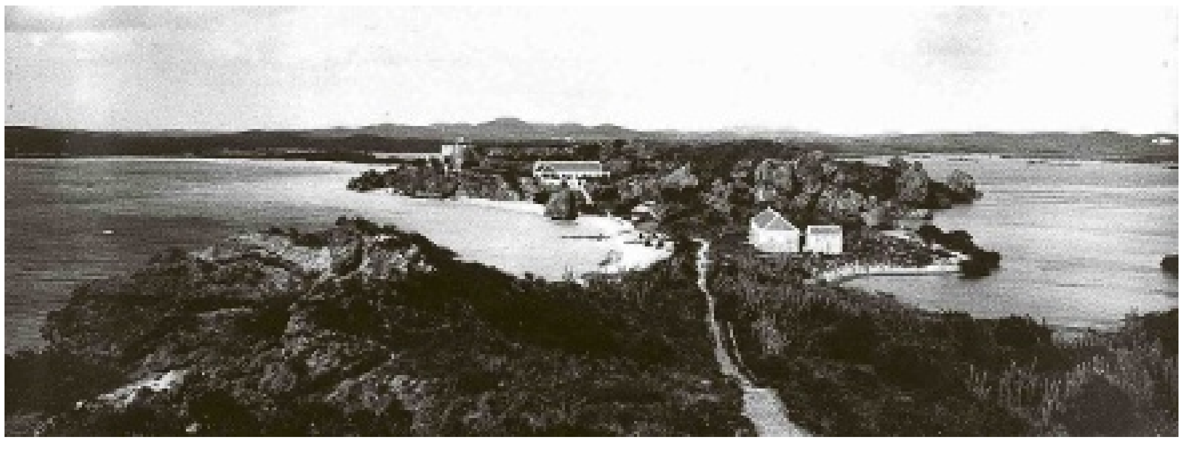

Walter Bernardus Zeppenfeldt (1822-1898)

Deze zoon van de in Duitsland geboren apotheker Carl Anton Zeppenfeldt was sinds midden jaren veertig gouvernementsgeneesheer op Bonaire. Daar maakte hij in 1856 de grote cholera-epidemie mee. Na zijn pensioen in 1871 bleef hij nog twee jaar op Bonaire als 'Plaatsvervanger van den Kantonregter'.

In mei 1873 begon hij op Curaçao een particuliere praktijk in de 'Schrynwerkersstraat Huis No. 354, toebehoorende aan den Heer F. A. Scholtz'. Zijn zoon Carl Anton ging in datzelfde pand lesgeven, zo blijkt uit krantenadvertenties.

Dokter Zeppenfeldt was nog een tijdje armendokter en, zoals gemeld, vanaf 1874 quarantainegeneesheer. Tot hoe lang exact is niet duidelijk, maar na zijn overlijden en druk bezochte begrafenis in 1898 werd in de krant gemeld dat 'zijn gezondheid en gevorderde ouderdom [hem] dwongen eenige jaren geleden zich uit het openbare leven terug te trekken'.

Food for thought.

Braziliaanse keuken heel gevarieerd

De Braziliaanse keuken is heel gevarieerd door de vele internationale c.q. culturele invloeden. Brazilianen zijn feestneuzen waar veel eten en drinken bij komt kijken en... zoetigheid.

Tekst: **Miriam de Windt**

Elke regio van het land heeft zijn eigen karakteristieke gerechten. Een bananentaart uit Rio de Janeiro zal heel anders zijn dan één uit Para.

De Braziliaanse keuken wordt gekarakteriseerd door een mengelmoes van smaken van de drie voornaamste culturen in het land, te weten Portugees, Afrikaans en Indiaans.

Zoete desserts

Voor de ware feestneuzen die de Brazilianen zijn, met het grootste en internationaal meest bekende dansfeest (Carnaval do Brasil), vormen behalve muziek ook eten en drinken een belangrijk onderdeel van het geheel. Frappant zijn ook de vele traditionele desserts die bekend zijn in de Braziliaanse keuken. Deze desserts zijn over het algemeen erg zoet. Ze worden gemaakt met veel suiker of gecondenseerde melk en een scala van verschillende soorten exotisch fruit, zoals guave, papaya, ananas, passievrucht, mango en banaan. Zo zijn er verschillende pies, flans, 'quesillo'-achtige taarten, taarten met meringue en gecondenseerde melk, allerlei soorten cheese cakes van exotische vruchten en de beroemde 'brigadeiro's'. Simpel verwoord zijn brigadeiro's balletjes gemaakt van zowat van alles. Van pompoen, chocola, kokos en zelfs van avocado. Voor de echte zoetekauw 'never a dull moment' in Brazilië.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
T 889-1788
C 520-6932

Typisch is de zoetigheid van vruchten, al dan niet met gecondenseerde melk en/of poedersuiker, met een twist van citroen of limoen. Zoals het recept van deze editie. Een makkelijk te maken taart. Luchtig doordat de stijfgeklopte eiwitten in het beslag 'gevouwen' worden. En wanneer u de taart snijdt en een punt gaat serveren, krijgen uw gasten de verrassing van stukjes verscholen banaan.

Paranoten

'Brazil nuts' of in het Portugees 'Castanhas do Para'. Hieraan wordt de naam paranoot ontleend. De paranootboom groeit voornamelijk in regenwouden in Zuid- en Midden-Amerika en dan ook nog alleen aan rivieroevers. Het duurt heel lang (vijftien tot twintig jaar!) voordat de boom vruchten levert. De paranootboom is afhankelijk van een symbiose met een orchideeënsoort voor zijn voortplanting. Door de aparte geur van de orchidee, komt er een speciale soort bij die zorgt voor de bestuiving. Na de bestuiving duurt het nog ten minste een jaar voordat er paranoten komen.
De vrucht van de paranoot is kegelvormig en kan tot circa 2 kilo wegen. De paranoten zoals men deze kent, bevinden zich ín de kegelvormige noot, vijftien tot twintig stuks.

Paranoten zijn duur omdat er vrijwel alleen van wilde bomen geoogst wordt. Op deze manier houdt het ook de regenwouden in stand. Men gaat niet zomaar paranootbomen kappen, anders blijven de bewoners van deze gebieden zonder inkomsten. Gezien de lange tijd voordat er vruchten komen, heeft het weinig zin om een plantage van paranootbomen te beginnen.
Paranoten kunt u puur eten, maar veelal vormen ze onderdeel van notenmixen en studentenhaver.
Rijk aan alle goede voedingsstoffen, met name plantaardige eiwitten, onverzadigde vetten met omega-3 en omega-6 vetzuren, magnesium, mangaan en selenium. Zes stuks paranoten op een dag is al genoeg voor voldoende van deze voedingsstoffen. Paranoten bevatten zelfs zoveel selenium dat u voldoende heeft aan twee of drie keer per week zes stuks pure paranoten.

Analyse

Taart blijft taart: zoet en vet. Maar deze taart bevat vrij veel paranoten, hetgeen toch zorgt voor een beetje balans met goede voedingsstoffen.
Door de paranoten heeft deze Braziliaanse taart aardige hoeveelheden vezels, ijzer, vitamine B1 en B2. Het bevat ook goede hoeveelheden vitamine A en B1 door de bananen.
Bij een diabetesdieet, overgewicht en verhoogde lipiden (cholesterol en triglyceriden), is deze taart niet aan te raden. Maar eerlijkheidshalve, dat geldt ook voor andere taartsoorten die niet die met gewone suiker, witmeel en roomboter worden gemaakt. Indien u met deze symptomen/ziektebeelden kampt, dient u op een geheel andere manier taart te maken.

Eigenlijk dient iedereen zoetigheid en vetten in banket zo veel mogelijk te vermijden, vanwege het risico om te veel transvetten binnen te krijgen. Door roomboter te kiezen in plaats van margarine vermijdt u in ieder geval transvetten. Bovendien kunt u door te veel zoetigheid ook insuline-resistent worden, met als gevolg hoge bloedsuikerwaardes en nog meer overgewicht.

Maar als het onvermijdelijk is dat u voor taart als dessert of zoete versnapering moet zorgen, kies dan een recept of een soort die ten minste ook gezonde ingrediënten bevat. Ten overvloede vermeld: Braziliaans met exotisch fruit en een twist.

Kook mee met May.

Braziliaanse bananentaart

Ingrediënten:
100 gram ongezouten roomboter, op kamertemperatuur
100 gram fijne kristalsuiker
Rasp van 1 citroen
4 eidooiers
150 gram tarwemeel
2 theelepels bakpoeder
Snufje zout
4 eiwitten, stijf geklopt
4 rijpe bananen, in stukjes van 3 cm gesneden
Sap van een ½ citroen
100 gram paranoten of amandelen, grof gehakt
Poedersuiker

Bereidingswijze:
De oven tot 350 graden voorverwarmen.
Een springvorm van 24 cm invetten.
In een kom de boter, suiker, citroenrasp en eidooiers samen kloppen.
Het meel, de bakpoeder en het zout samen in het eimengsel zeven.
De stijfgeklopte eiwitten voorzichtig door het beslag vouwen.
Het beslag op de bodem van de springvorm scheppen.
De stukken banaan rechtop in het beslag drukken en met citroensap besprenkelen.
De noten over de taart strooien en de taart 40 minuten in de voorverwarmde oven gaar bakken (satéstokjestest!)
Even laten afkoelen en met poedersuiker bestrooien.
Voor 6-8 personen.

Eet smakelijk,

May

Koninklijk bezoek aan

Het is deze maand zestig jaar geleden dat de toen pas ontstane Nederlandse Antillen bezoek kregen van koningin Juliana en prins Bernhard. Vorige week was er al een artikel in de Ñapa te lezen van de hand van Jules van Bochove over het bezoek aan St. Eustatius en in de Arubaanse editie van de Amigoe schreef Evert Bongers over het bezoek aan Aruba. Maar een artikel over het bezoek aan Curaçao mag natuurlijk niet ontbreken!

Tekst: **Evert Bongers**

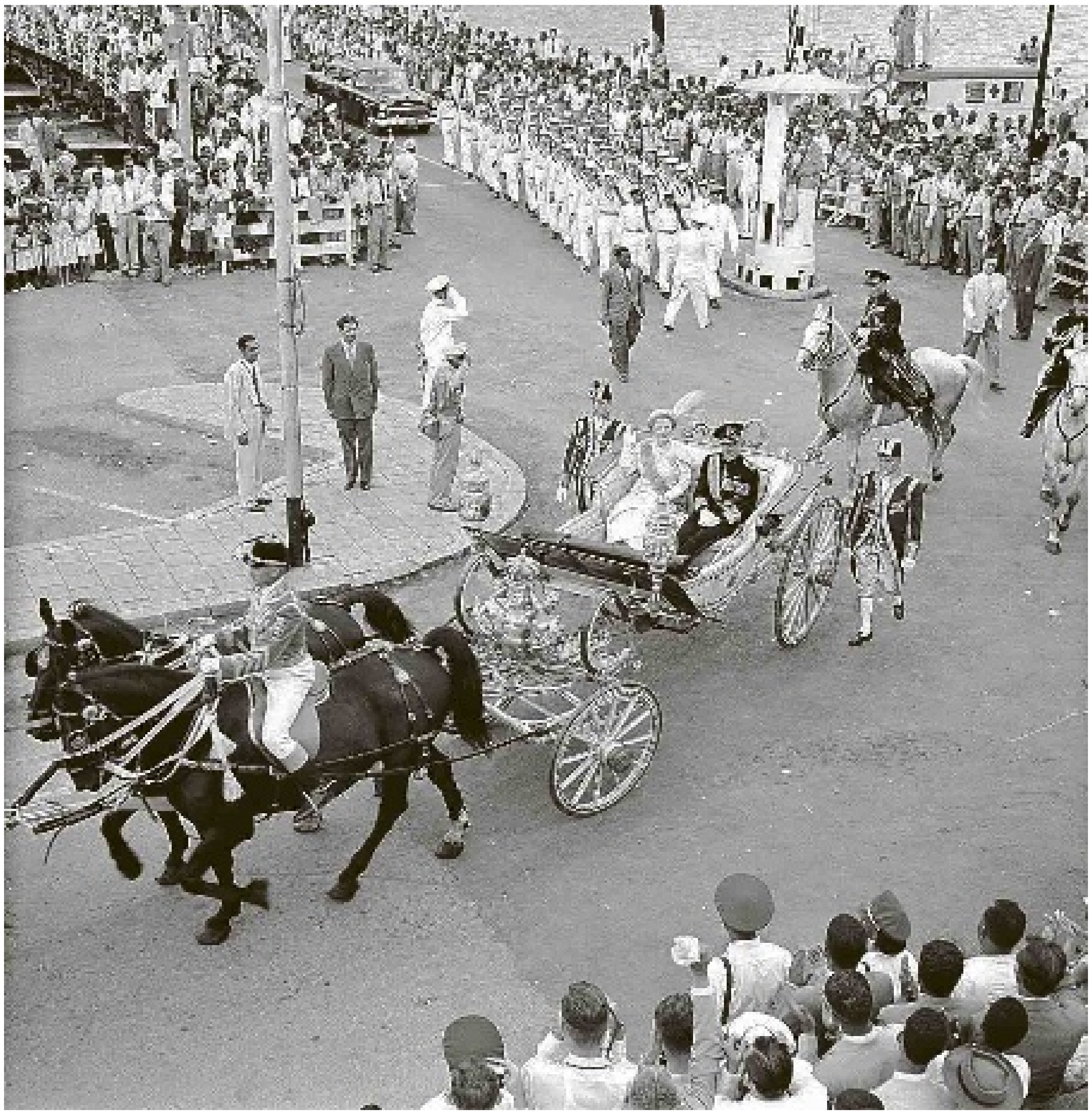

Foto's: Willem van der Pol

De calèche met het koninklijk paar verlaat de Emmabrug in Willemstad. De calèche en de paarden waren speciaal uit Nederland overgevaren.
Nationaal Archief, nummer toegang 2.24.14.02, bestanddeelnummer 252-3607, licentie CC

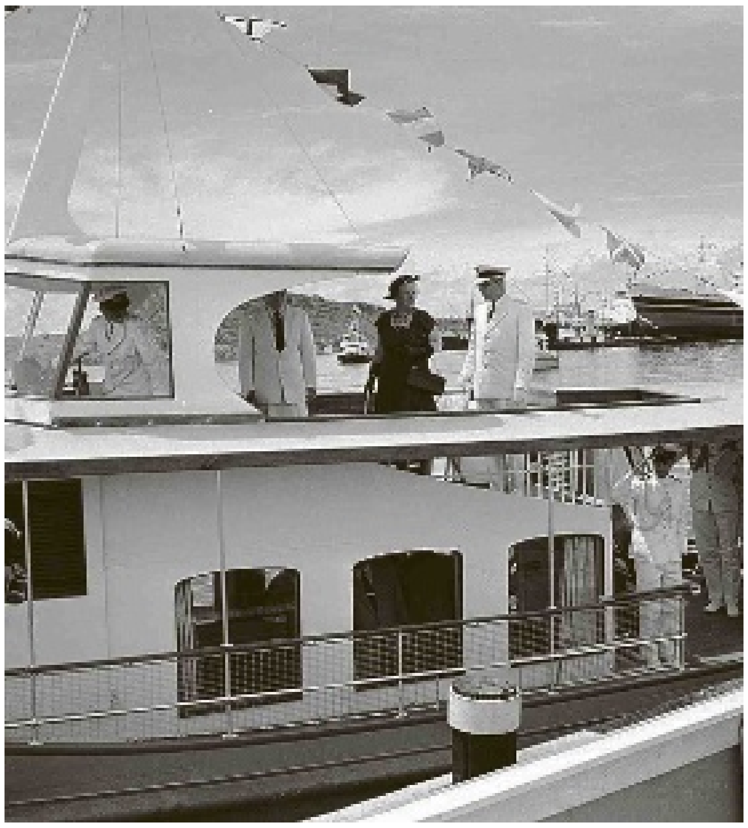

Gepavoiseerde pont in de St. Annabaai van Willemstad, Curaçao met het koninklijk paar aan boord.
Nationaal Archief, nummer toegang 2.24.14.02, bestanddeelnummer 252-3945, licentie CC

Koningin Juliana en prins Bernard deden alle eilanden van de Nederlandse Antillen aan, een jaar nadat het Statuut was ingegaan en de eilanden daarmee samen deel uitmaakten van het Koninkrijk der Nederlanden.
Het was niet de eerste keer dat Juliana hier was: in 1944, toen zij nog (kroon)prinses was en met haar gezin in Canada (Ottawa) bescherming tegen het oorlogsgeweld had gekregen, reisde zij al eens rond langs de eilanden, die toen nog niet Nederlandse Antillen heetten.

Bernard was er toen niet bij, hij assisteerde koningin Wilhelmina in Londen. In zijn hoedanigheid van opperbevelhebber der strijdkrachten had hij in 1942 Curaçao, Aruba en Suriname al eens bezocht: het eerste bezoek van een lid van het Koninklijk huis in 100 jaar! Na de oorlog kwam het volgende koninklijke bezoek in 1946.

Voor haar vertrek vanaf Schiphol in oktober 1955 verklaarde Juliana: “Wij hadden deze reis al zo lang willen maken, we hebben allebei zulke goede herinneringen aan onze vorige bezoeken daar. Wij hebben nu gewacht tot de inwerkingtreding van het nieuwe Statuut.”

Per boot uit Puerto Rico

Met een DC-6 (!) werd de ‘sprong over de oceaan’ gemaakt en die vlucht bracht hen naar San Juan in Puerto Rico. Daar lag de kruiser ‘De Ruyter’ klaar en daarop scheepte het gezelschap in. Na het oversteken van de Caribische Zee was de intocht in de Annabaai er eentje met veel allooi. Het schip werd met saluutschoten verwelkomd. De kades waren afgeladen met publiek dat niets van dit historische moment wilde missen. Er werd afgemeerd in de Nieuwe Haven in het Schottegat, waar de koninklijke gasten als eersten van boord gingen, verwelkomd door gouverneur Struycken, minister-president Jonckheer en gezaghebber Gorsira.
Na de inspectie van de erewacht der mariniers nam het koninklijk paar plaats in de schitterende witte calèche die speciaal voor deze paar dagen uit Nederland naar Curaçao was overgebracht. Hiermee begaf het gezelschap zich naar het Gouverneurspaleis waar de koningin en prins op de hoek van de fortmuur voor het publiek verschenen en zich door de enthousiaste menigte lieten toejuichen.

‘s Middags was het tijd voor de formele Statenzitting in het Gouverneurspaleis, voorgezeten door Juan Enrique Irausquin. De toespraak door de koningin betekende de bezegeling van de akkoorden van het Statuut.

Autonomie-monument

Op de ochtend van de tweede dag vond voor het Gouverneurspaleis een aubade plaats voor het koninklijk paar.

Curaçao 60 jaar geleden

Het koninklijk paar bij het bezoek aan Barber. 22 oktober 1955.
Nationaal Archief, nummer toegang 2.24.14.02, bestanddeelnummer 252-3747, licentie CC

De schoolkinderen zongen uit volle borst.
Koningin Juliana begaf zich daarbij nog onder het publiek om met de kinderen een rondedansje te maken. Daarna werd het Autonomie-monument aan de Rijkseenheid Boulevard onthuld, symbool van de zelfstandigheid van de eilanden binnen de nieuw ontstane constellatie. De ceremonie en het defilé door de Marine en Landmacht werd door een flinke tropische regenbui opgeluisterd.
In de middag werd er een rondrit over het eiland gemaakt, onder andere door Julianadorp en langs Barber, waar de Simadan voor de gasten werd opgevoerd en een lintendans werd gemaakt.

Op de laatste dag werd de raffinaderij van Curaçaosche Petroleum Industrie Maatschappij (CPIM) bezocht, de hoofdpijler van de economie van het eiland. Daarna werd het koninklijk bezoek per vliegtuig voortgezet naar Bonaire en Aruba en ten slotte de Bovenwindse eilanden.

Toespraak van de koningin tijdens de buitengewone vergadering van de Staten. 19 oktober 1955.
Nationaal Archief, nummer toegang 2.24.14.02, bestanddeelnummer 252-3642, licentie CC.

De koninklijke stoet komt aan voor het stadhuis in Willemstad. 19 oktober 1955.
Nationaal Archief, nummer toegang 2.24.14.02, Bestanddeelnummer 252-3626, Licentie CC.

De onthulling van het Autonomie-monument in Willemstad. 20 1955.
Nationaal Archief, nummer toegang 2.24.14.02, bestanddeelnummer 252-3740, licentie CC.

Foto's en filmmateriaal

De foto's van dit bezoek die bij dit artikel staan afgebeeld, zijn van de hand van Willem van de Poll, de fotograaf van het Koninklijk Huis, die de leden na de oorlog vergezelde op hun reizen. De mooie, scherpe zwart-wit opnames laten ons het eiland zien zoals het er in 1955 uitzag. Meer foto's zijn te vinden op www.gahetna.nl, in de Collectie Willem van de Poll.
Er is ook een film gemaakt van het bezoek van het koninklijk paar aan de Antillen, een Polygoon editie, en wel in kleur, iets bijzonders in die jaren. Hij is te bekijken op YouTube onder de titel 'Koninklijke reis naar de Nederlandse Antillen (1955)'. Hij duurt 35 minuten, met het legendarische commentaar van Philip Bloemendal.
Helemaal bijzonder is de film die gemaakt is van het bezoek van prinses Juliana aan de eilanden tijdens de oorlog. Ook in kleur, maar zonder geluid. Hij duurt maar liefst 39 minuten. Hij is te vinden op www.oorloginblik.nl onder de naam 'Bezoek prinses Juliana aan de Antillen, 1944'.

Fiscale feiten

Verhuur van woningen en appartementen

Met de verhuur van een woning of appartement kan geld worden verdiend. Een deel van deze huuropbrengst is echter voor de fiscus. Hierna gaan wij in op belastingen waar een verhuurder rekening mee dient te houden.

Tekst: **Lennart Huijsen en Ingemara Bak**

Met verhuur door particulieren bedoelen wij een persoon die onroerende zaken, zoals woningen, appartementen of bedrijfspanden, verhuurt zonder dat hij hiervan zijn bedrijf maakt. Van de huuropbrengst wordt 65 procent belast met inkomstenbelasting en sociale premies.
De verhuurder kan alleen de rente en kosten van een geldlening om de onroerende zaak te verkrijgen of verbeteren en de premies voor een aan die lening verbonden overlijdensrisicoverzekering in mindering brengen op de huuropbrengst. Overige kosten, zoals onderhoudskosten en de onroerendezaakbelasting (OZB), worden geacht te kunnen worden voldaan met 35 procent uit de huuropbrengst die niet wordt belast.

Voorbeeld

De huuropbrengst van verhuurder A bedraagt 24.000 gulden per jaar. Hij betaalt 10.000 gulden aan hypotheekrente en premies voor de overlijdensrisicoverzekering. De onderhoudskosten zijn 4000 gulden. Verhuurder A geeft 65 procent van de huuropbrengst, zijnde 15.600 gulden, aan. Daarvan kan hij de hypotheekrente en premies in mindering brengen. Het belastbare inkomen van verhuurder A bedraagt derhalve 5600 gulden. De andere kosten kan hij niet aftrekken in de aangifte inkomstenbelasting.

Verhuur ondernemers

Bij verhuur door ondernemers kan gedacht worden aan een eigenaar van onroerende zaken die actief op zoek gaat naar huurders en zich bezig houdt met de inning van de huurpenningen. De zakelijke kosten die de ondernemer maakt, mogen in mindering worden gebracht op de huuropbrengst. Hieronder vallen onder meer rente en kosten van een geldlening om bijvoorbeeld de onroerende zaak te verkrijgen of verbeteren, de onderhoudskosten, de OZB en utiliteitskosten.
De ondernemer kan 10 procent van het investeringsbedrag in mindering brengen op de winst van het jaar van investering of verbetering. De investeringsaftrek kan niet worden toegepast bij investering in grond of in woonhuizen, tenzij het gaat om een onderneming die zich voornamelijk bezig houdt met de verhuur van woonhuizen. Betreft de investering onderhoud of verbetering van monumentenpanden, dan wordt het percentage 25. Bij latere verkoop moet een bijtelling plaatsvinden. Dit is dus een tijdelijke faciliteit.
Ondernemers kunnen verder rekening houden met de afschrijving. De mogelijkheid om tot ten hoogste éénderde van de aanschafprijs van een bedrijfsmiddel extra af te schrijven, vervalt in 2016. Indien u nog dit jaar in onroerende zaken wilt investeren, dient u minimaal éénderde van de aanschafprijs te betalen om nog optimaal gebruik te kunnen maken van de vervroegde afschrijving.

Op onroerende zaken kan vanaf 2016 niet verder worden afgeschreven dan tot op 50 procent van de waarde die geldt voor de heffing van de OZB. Er geldt echter een overgangsregeling. Heeft u voor 1 januari 2015 een onroerende zaak aangeschaft of gebouwd en daarop minder dan drie jaar afgeschreven, dan geldt de nieuwe regeling pas nadat ten minste drie jaar is afgeschreven op basis van de oude regeling. Heeft u per eind 2014 al meer dan 50 procent van de OZB-waarde afgeschreven, dan vindt met betrekking tot het verschil in afschrijving geen herwaardering plaats.

Voorbeeld

Verhuurder B heeft tien jaar geleden een woning gekocht voor 200.000 gulden. De waarde van de woning voor de OZB is nu 350.000 gulden. De huuropbrengsten van verhuurder B bedragen 24.000 gulden per jaar. Hij betaalt dit jaar 10.000 gulden aan hypotheekrente en premies voor de overlijdensrisicoverzekering en 4000 gulden aan onderhoudskosten. De afschrijving bedraagt 3600 gulden per jaar en de boekwaarde per ultimo 2015 bedraagt 164.000 gulden.
Op de huuropbrengsten kan verhuurder B de hypotheekrente en premies voor de overlijdensrisicoverzekering, de onderhoudskosten en de afschrijving in mindering brengen. Het belastbare inkomen van verhuurder B bedraagt derhalve 6400 gulden. Volgend jaar zal de afschrijving worden beperkt. De helft van de OZB-waarde is 175.000 gulden, terwijl de boekwaarde 164.000 gulden is. Verhuurder B valt niet onder de overgangsregeling omdat de woning langer dan drie jaar geleden is gekocht.

OZB

De OZB wordt geheven van degene die bij het begin van het kalenderjaar eigenaar is, het bezit of beperkt recht, zoals vruchtgebruik, heeft van een onroerende zaak. Het tarief van de OZB is progressief en loopt op naarmate de waarde van de onroerende zaak oploopt.

Logeergastenbelasting

De verhuur van onroerende zaken is belast met 6 procent omzetbelasting. De langdurige (langer dan een jaar) verhuur van onroerende zaken die zijn ingericht, bestemd en door de huurder worden gebruikt voor permanente bewoning zijn echter vrijgesteld van omzetbelasting. Verder geldt er een vrijstelling voor omzetbelasting voor zover over de opbrengst van verhuur van hotelkamers en appartementen alsmede het gebruik van een onroerende zaak in het kader van timeshare, logeergastenbelasting is verschuldigd. Tot en met 2015 wordt de logeergastenbelasting (7 procent) geheven bij verhuur van accommodaties en bij timeshare. De logeergastenbelasting wordt maandelijks afgedragen bij de Curaçao Tourism Development Foundation. Met ingang van 2016 zal de logeergastenbelasting worden afgeschaft. Ook de verhuur van accommodaties en timeshare zal dan belast worden met omzetbelasting (6 procent).

Verhuurders van onroerende zaken hebben te maken met verschillende belastingen. De huuropbrengst wordt belast met inkomstenbelasting en sociale premies of winstbelasting. De waarde van de onroerende zaak wordt belast met OZB. Over de huur moet in beginsel omzetbelasting dan wel logeergastenbelasting in rekening worden gebracht en afgedragen. Per 1 januari 2016 wordt de logeergastenbelasting afgeschaft. Daarvoor in de plaats komt de omzetbelasting. Verhuur van onroerende zaken vergt dus een hele administratie.

Mr Lennart Huijsen en mr Ingemara Bak zijn werkzaam bij PricewaterhouseCoopers Curaçao als belastingadviseurs. In deze rubriek wordt over diverse fiscale onderwerpen geschreven.

Puzzels.

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL
1 snoepgoed, **5** aanklampen, **9** per stuk (afk.), **10** langzaam, **11** Franse schilder, **12** uitstekend deel van een gebouw, **16** voetbalterm, **19** orgelregister, **22** godin van de vrede, **23** middel met opium, **26** tegenstoot, **30** haarkleur, **33** stemming, **34** minnaar, **35** strafwerktuig, **36** geraamte van latten, **37** vuurwapen.

VERTICAAL
1 draagbalk, **2** knak, **3** aalvork, **4** vlek, **5** vulkaan op Sicilië, **6** aanstonds, **7** limonadesiroop, **8** stekelige plant, **13** puntig, **14** werkelijk, **15** harde klap, **17** drinkbeker, **18** bid, **20** zwarte delfstof, **21** atmosfeer absoluut, **23** lichaamsholte, **24** dwaas, **25** grond, **27** Amerikaanse staat, **28** verlangen, **29** klassieke taal, **31** loofboom, **32** hindernis bij een concours hippique.

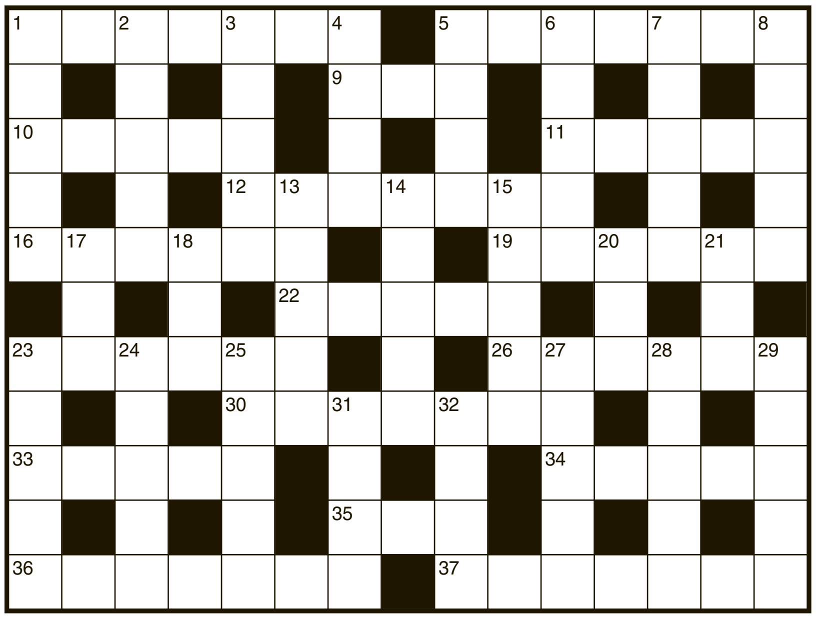

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

Yolanda Wolter
Paradera 178-J
Aruba

Aura Scoop
Paseo Koral Specht 2
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2 tijdens kantooruren. Bonaire: Shon Ma Carolina, Kaya Nikiboko Noord 18.

Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744.

SUDOKU

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

LIGHT

		7		9	1	3	8	6
6				4		7	2	
	5	3			7			
					9			7
	9		6			2		
5	2			8				1
			1		6			8
		6			4		3	
9				3				4

HEAVY

			5		3	8		
	1						4	9
2			1				6	
		1						
		4			5			
	9							1
6		9		7				2
	8				1			
				8		3		

ZWEEDSE PUZZEL

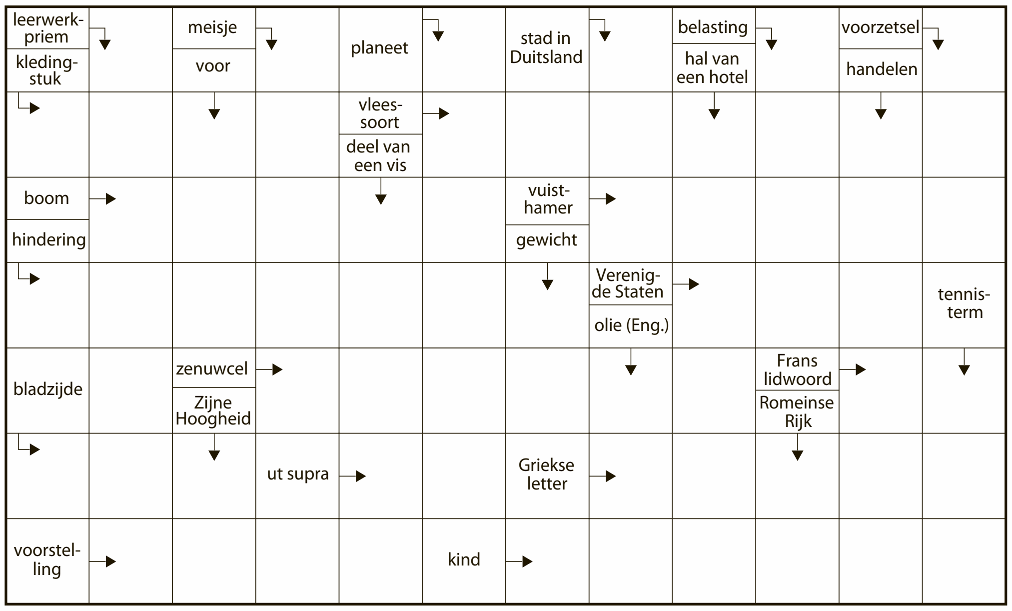

CRYPTOGRAM

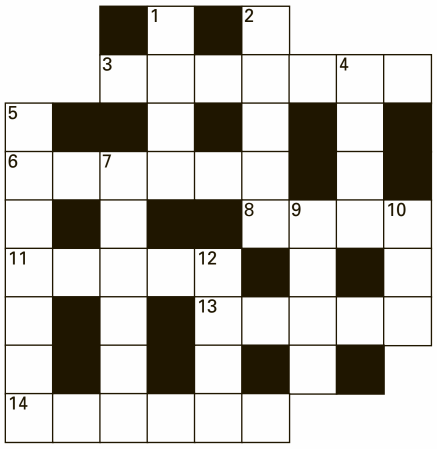

HORIZONTAAL:
3. Gelaten kleine landbouwer (7); **6.** Denk nog eens aan wijn bij deze handel! (6); **8.** Met veel effect kan hij erg nijdig worden (4); **11.** De grondslag voor een beurs (5); **13.** Hij loopt prima in het spoor (5); **14.** Speels als een insect voor het moment (6).

VERTICAAL:
1. Door Marco gespeeld (4); **2.** Zo fier dat het weer stort (5); **4.** De jongeren hebben geen oren in de zomer (4); **5.** Orkest in relatie met een dier (3,4); **7.** Rondloper (6); **9.** Heel jong geluid (4); **10.** Die vlinder is in orde (3); **12.** Plaats van een boer en een heilige aan het water (4).

WOORDZOEKER

T	W	E	E	D	E	V	A	L	G	L	B	B
K	R	G	I	D	N	I	E	N	O	L	O	E
O	D	U	V	E	N	T	I	L	A	T	O	R
O	R	S	U	A	O	T	U	N	D	E	T	G
K	A	U	Z	B	I	P	K	S	I	S	B	O
E	M	N	M	U	N	V	G	R	S	R	L	P
G	A	S	B	O	O	E	O	O	C	E	U	A
T	T	T	P	O	E	T	V	R	O	N	N	R
I	I	E	R	E	C	R	E	A	T	I	E	F
U	S	N	H	I	E	P	I	N	H	L	R	U
A	C	O	V	E	R	L	E	G	E	N	E	M
E	H	R	O	E	R	U	W	O	E	O	L	E
R	L	T	T	S	S	N	T	E	K	O	A	R
B	R	U	L	B	O	E	I	T	I	M	C	I
E	E	B	O	V	E	N	A	A	R	D	S	E
S	L	A	P	P	E	L	I	N	G	E	E	N

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

BERGOP
BLANKVOORN
BOVENAARDS
BRULBOEI
DISCOTHEEK
DRAMATISCH
ERTOE
ESCALEREN
EUTERPE
HAVENBUURT
HERNIA
LOTTO
MOONLINER
ONEINDIG
OPGOOI
ORANGOETAN
PARFUMERIE
POULE
PUNTNEUS
RUMOERIG
SLAPPELING
SPEELWEIDE
TANZANIA
TENORTUBA
TUSSEN
TWEEDE
UITBUITING
UITGEKOOKT
VELDSLA
VENTILATOR
VICTORIE

© Sanders Puzzelboeken/151031

OPLOSSINGEN VORIGE KEER

Light

4	1	5	6	2	3	8	7	9
6	3	7	8	9	4	1	2	5
8	2	9	7	5	1	6	3	4
7	6	8	3	4	2	9	5	1
3	9	2	1	6	5	4	8	7
5	4	1	9	8	7	2	6	3
9	5	4	2	3	8	7	1	6
1	8	3	4	7	6	5	9	2
2	7	6	5	1	9	3	4	8

Heavy

9	2	7	5	6	3	8	4	1
1	6	5	8	9	4	2	3	7
3	8	4	2	1	7	5	9	6
7	5	6	9	3	2	1	8	4
4	3	2	1	5	8	6	7	9
8	1	9	4	7	6	3	5	2
5	4	3	7	2	1	9	6	8
2	9	8	6	4	5	7	1	3
6	7	1	3	8	9	4	2	5

Cryptogram:
Horizontaal: 3. Naderbij; 6. aastor; 8. snit; 11. graat; 13. waard; 14. donder.
Verticaal: 1. Pact; 2. beurs; 4. blei; 5. zakgeld; 7. stalen; 9. naam; 10. tijd; 12. twee.

Woordzoeker: STRIJDWAGEN

Zweedse puzzel

	R		A		W		M		M		O
L	U	S	T		I	R	I	D	I	U	M
	W	U	L	P	S		V	I	S	I	E
M	A	L	A	I	S	E		E	S	T	
	A		S	T	E	V	E	N		E	M
I	R	L		J	L		E	S	T	E	R
	D	U	P	E		I	N	T	E	N	S

Prijspuzzel

T	O	P		V	E	R	R	U	K	T		M	A	W
I		R	I	E	L		IJ		R	A	R	A		R
A	P	O		L	I	N	K	S	A	F		N	T	O
R	U	N	D		T		E		C		B	O	O	N
A	N	T	I	B	E	S		C	H	I	R	U	R	G
	A		S			A	A	I			E		P	
V	I	S	C	O	S	E		A	S	E	M	M	E	R
O	S	L	O		P		S		U		S	A	D	O
O	E	I		T	A	C	T	V	O	L		S	O	S
G		E	E	N	D		E		M	I	S	S		T
D	U	R		T	E	M	E	R	I	G		A	L	I

Work & Travel met Elton

Hoe meer hij reist, hoe meer hij van Curaçao gaat houden. Voorlopig is hij echter nog op wereldreis.
Docent Aardrijkskunde Elton Sint Jago doet in de Ñapa maandelijks verslag van zijn belevenissen.

Kazachstan: het Aralmeer

In Almaty nam ik de trein richting het westen van Kazachstan en de reis duurde 36 uur. Verschillende treinreizigers gingen met mij op de foto en ik raakte in gesprek met verschillende mensen die hun eten met mij gedeeld hebben. Een paar shotjes vodka hoorden daar ook bij! Het waren hele aardige mensen en ook al spraken sommigen geen woord Engels, lukte het wel een beetje met gebaren en dat kleine aantal Russische woordjes en zinnen die ik ken.

Tekst: **Elton Sint Jago**

Op mijn eindbestemming, Aralsk, werd ik door mijn gids Zhasulan opgehaald bij het station en naar mijn gastgezin gebracht. Aralsk telt zo'n 40.000 inwoners en was in het verleden een bruisende vissersstad aan het Aralmeer. Helaas is dat niet meer het geval en nu ziet de stad er lelijk, deprimerend, stoffig en verlaten uit. In de jaren zestig, tijdens de Sovjet-Unie, besloot men om door middel van irrigatieprojecten water af te tappen van beide rivieren die het Aralmeer voeden; namelijk de Syr Darya in Kazachstan en de Amu Darya in Oezbekistan. Het water werd gebruikt voor grootschalige katoenteelt. Het Aralmeer was ongeveer net zo groot als Nederland en België samen, maar het waterniveau ging langzaam dalen en het gebied is nu een woestijn. Het huidige Aralmeer heeft slechts zo'n 10 procent van zijn oorspronkelijke grootte en dit had desastreuze gevolgen voor de inwoners die van de visserij leefden; namelijk veel werkloosheid en armoede. Als aardrijkskundeleraar wilde ik dit gebied zelf zien en via de NGO 'Aral Tenizi' heb ik alles geregeld. Deze NGO is gewijd aan de heropleving van het noordelijk deel van het Aralmeer en ondersteunt duurzame visserij en ook het sociale en economische welzijn van de vissers en hun familie. Dankzij de bouw van een dam door de Kazachse regering, groeit het noordelijke deel van het meer langzaam weer en de visserij neemt ook toe. Ik ging met Zhasulan naar de haven waar slechts de hijskranen, kades, loodsen en een scheepje bij een klein museum getuigen zijn van de 'goede, oude tijden' in Aralsk. De haven staat dus helemaal droog en dat was bizar om te zien. We reden een beetje door Aralsk op een zonnige, maar koude dag (-5°C) en bezochten twee musea. Zhasulan vertelde dat hij nooit eerder een zwart persoon in Aralsk gezien had en dat verbaasde mij totaal niet. Hij en een paar andere inwoners gingen ook met mij op de foto!

De volgende dag reden we richting de huidige oever van het Aralmeer. Het landschap is woestijnachtig en er lag ook heel wat sneeuw. Hier en daar waren er ook kamelen te zien. Eigenlijk reden we gewoon op de 'bodem' van het Aralmeer! Via het dorpje Jambul reden we naar het dorpje Tastubek. Eigenlijk ligt er geen 'echte' weg tussen deze twee dorpen, dus je rijdt gewoon door het landschap en het was 'ont-zet-tend' hobbelig! Tastubek ligt dichtbij de huidige oever van het Aralmeer. Het meer was bevroren en er lagen veel vissersbootjes, die in de warmere maanden gebruikt worden. In Tastubek gingen we bij een familie thuis lunchen waar we 'plov' gegeten hebben; een gerecht dat bestaat uit gekruide rijst gemengd met groenten (vooral uitjes en wortel) en kleine stukjes vlees erbovenop. Het is een typisch gerecht in Centraal-Azië en het werd op een groot bord geserveerd, waar iedereen met zijn/haar eigen lepel van kon eten. Een paar kopjes thee (chai) konden niet ontbreken; er wordt veel thee gedronken in Kazachstan. Er staan misschien zo'n twintig huizen in Tastubek en ik vroeg me af hoe mensen daar kunnen wonen. Tastubek is zó afgelegen, zó moeilijk te bereiken en er is echt helemaal niets daar. Het was interessant om er een keer te zijn maar daar hoef ik niet meer heen. We reden terug naar Jambul, van waar we naar het 'Zhalanash ship-cemetery' reden. De wrakken van bijna alle vissersschepen hier zijn weg; als schroot verkocht. Er lagen nog restanten van drie schepen daar op de voormalige bodem van het Aralmeer. Ongelooflijk en moeilijk voor te stellen! Het Aralmeer wordt als één van de ergste milieurampen ter wereld gezien!

Het volgende verslag komt uit een buurland van Kazachstan.